

Nr 4

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 21 och 29 §§ lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 30 december 1965 dagtecknad proposition, nr 13, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 21 och 29 §§ lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en skärpning av konkurrensbegränsningslagen riktad mot leveransvägran och liknande diskriminering av återförsäljare. Förslaget ger näringsfrihetsrådet befogenhet att förelägga företagare vid vite att leverera varor i fall då rådet funnit den ifrågavarande konkurrensbegränsningen medföra skadlig verkan enligt lagen och denna verkan inte kunnat undanröjas genom förhandling.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 april 1966.

Lagförslaget

Det vid propositionen fogade lagförslaget har följande lydelse.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 21 och 29 §§ lagen den 25 september 1953
(nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning
inom näringslivet

Härigenom förordnas, att 21 och 29 §§ lagen den 25 september 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

21 §.

Har förhandling avslutats utan att skadlig verkan av konkurrensbegränsning kunnat undanröjas och avser ärendet vägran av företagare att sälja förnödenhet till företagare i senare försäljningsled på villkor som motsvara vad han erbjuder andra företagare, äger näringsfrihetsrådet förelägga företagaren i det tidigare försäljningsledet sådan försäljning vid vite.

Har förhandling avslutats utan att skadlig verkan av konkurrensbegränsning kunnat undanröjas, åligger det näringsfrihetsrådet, där saken finnes vara av större vikt, att härom göra anmälan till Konungen.

Har i annat fall än som avses i första stycket skadlig verkan av konkurrensbegränsning icke kunnat undanröjas genom förhandling, åligger det rådet, där saken finnes vara av större vikt, att härom göra anmälan till Konungen.

Innebär den — — — — — ett år.

29 §.

Den som uppsåtligen — — — eller dagsböter.

Den som, i fall då förordnande enligt 21 § *andra* stycket gäller i fråga om priset på förnödenhet eller annat,

Den som, i fall då förordnande enligt 21 § *tredje* stycket gäller i fråga om priset på förnödenhet eller annat,

¹ Senaste lydelse av 21 och 29 §§ se 1956: 244.

(Nuvarande lydelse)

vid tillhandahållande därav uppsåt-
ligen eller av oaktsamhet, som ej är
ringa, begär eller mottager högre
pris än som angives i förordnandet
eller särskilt av näringsfrihetsrådet
meddelat tillstånd, straffes med
dagsböter. Är brottet grovt, dömes
till fängelse i högst ett år eller dags-
böter.

Har någon — — — — — av vederlaget.

Husbonde ansvarar — — — — — och vilja.

(Föreslagen lydelse)

vid tillhandahållande därav uppsåt-
ligen eller av oaktsamhet, som ej är
ringa, begär eller mottager högre
pris än som angives i förordnandet
eller särskilt av näringsfrihetsrådet
meddelat tillstånd, straffes med
dagsböter. Är brottet grovt, dömes
till fängelse i högst ett år eller dags-
böter.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1966.

Motionsyrkanden

Utskottet har i samband med propositionen behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner:

a) nr 594 i första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* och nr 731 i andra kammaren av herrar *Nordgren* och *Magnusson* i Borås, i vilka motioner, som är likalydande, hemställes »att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 13»; samt

b) nr 790 i andra kammaren av herr *Fridolfsson* i Stockholm, i vilken motion hemställes »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 13 måtte antaga de ändringar i lagen den 25 september om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet, som ovan föreslagits, samt att vederbörande utskott måtte utarbета erforderliga författningsändringar».

Beträffande grunderna för motionsyrkandena får utskottet, i den mån redogörelse ej lämnas nedan, hänvisa till motionerna II: 731 och II: 790.

Inledning

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, anför i propositionen inledningsvis följande.

I ett ärende om leveransvägran har näringsfrihetsrådet i beslut den 30 september 1965 konstaterat, att den skadliga verkan av en leveransvägran från ett företag icke genom förhandling kunnat undanröjas samt anmält saken till Kungl. Maj:t. Med anledning härav har inom handelsdepartementet upprättats en promemoria med förslag till sådan ändring av kon-

kurrensbegränsningslagen att näringsfrihetsrådet i fall av leveransvägran skall äga förelägga vite (Stencil H 1965: 3).

Över departementspromemorian har efter remiss yttranden avgetts av Svea hovrätt, näringsfrihetsrådet, statens pris- och kartellnämnd, näringsfrihetsombudsmannen, kommerskollegium, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Västmanlands län, riktpreisutredningen, koncentrationsutredningen, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Svensk industriförening, Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund, Kooperativa förbundet (KF), ICA inköpscentralernas aktiebolag, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) och Sveriges husmodersföreningars riksförbund. Kommerskollegium har bifogat yttranden av samtliga handelskamrar.

Gällande bestämmelser m. m.

Beträffande innehållet i gällande bestämmelser, näringsfrihetsrådets anmälan, departementspromemorian samt remissyttrandena däröver hänvisar utskottet till propositionen s. 4—20.

Departementschefen

Vid remissen till lagrådet anförde föredragande departementschefen följande.

Lagstiftningen om konkurrensbegränsning vilar på grundtanken att samhället bör bygga på konkurrensen som den bästa prisregulatorn. I syfte att främja en effektiv konkurrens vidtas från samhällets sida åtgärder mot skadliga konkurrensbegränsningar i förening med prisövervakning och konsumentupplysning. Såsom framgår av den föregående redogörelsen innehåller konkurrensbegränsningslagen straffsanktionerade förbud med dispensmöjlighet mot två arter av konkurrensbegränsning, nämligen bruttopriser och anbudskarteller. I fråga om alla andra konkurrensbegränsningstyper ger lagen möjlighet att inskrida i de fall då konkurrensbegränsningen befunnits medföra skadlig verkan i lagens mening. Den metod som lagen anvisar för detta är att näringsfrihetsrådet genom förhandling söker undanröja den skadliga verkan.

Om förhandling påkallats inför näringsfrihetsrådet, har rådet först att avgöra om en konkurrensbegränsning med skadlig verkan föreligger. Detta avgörs i motiverat beslut som föregås av ett domstolsliknande förfarande. Finner rådet skadlig verkan vara för handen, söker man förhandlingsvägen

undanröja denna verkan. Rådet har därvid inga straff- eller vitessanktioner att tillgå utan lagstiftningen förutsätter, att vederbörande företag och näringslivet i övrigt genom dess organisationer skall medverka till att den skadliga verkan undanröjs. Detta har också hittills regelmässigt blivit fallet och i praktiken har det oftast visat sig möjligt att undanröja skadeverkningsningar av konkurrensbegränsningen redan på ett förberedande stadium under handläggningen hos ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor. Emellertid har näringsfrihetsrådet nyligen för första gången anmält till Kungl. Maj:t att en förhandling i ett ärende om leveransvägran avslutats utan att konkurrensbegränsningen i fråga kunnat undanröjas.

Ärenden om leveransvägran har kommit att utgöra den vanligaste formen av konkurrensbegränsning i myndigheternas verksamhet. Detta förhållande konstaterades redan i samband med det utredningsarbete som inom handelsdepartementet under våren 1965 utfördes av arbetsgruppen för prisövervakningsfrågor. Det har också ytterligare belysts genom den utredning som verkstälts i anledning av näringsfrihetsrådets anmälan.

Mot bakgrunden av de farhågor för nya misslyckade förhandlingsfall angående leveransvägran som rådet yppat och de uttalanden som gjorts vid lagstiftningens tillkomst har i departementspromemorian lagts fram förslag till ändring av konkurrensbegränsningslagen. Denna skulle ge näringsfrihetsrådet befogenhet att förelägga leverantör att leverera varor vid vite i fall då rådet funnit den ifrågavarande leveransvägran medföra skadlig verkan enligt lagen och denna verkan inte kunnat undanröjas genom efterföljande förhandling.

Promemorieförslaget har fått ett övervägande positivt mottagande av remissinstanserna. Huvudinvändningen från de remissinstanser som ställt sig kritiska till förslaget har varit att hittills endast ett förhandlingsfall under lagens tolvåriga tillämpningstid misslyckats och att ett genomförande av förslaget skulle ogynnsamt påverka förhandlingsatmosfären och delvis stå i motsättning till den nuvarande förhandlingsprincipen.

För egen del vill jag understryka den stora betydelse för en för konsumenterna gynnsam prisutveckling som en effektiv priskonkurrens har. Det sedan år 1954 gällande bruttoprisförbudet har otvivelaktigt bidragit till ökad konkurrens inom handeln och till den däri pågående strukturomvandlingen, inte minst genom att möjliggöra framväxten av lågprisföretag. Det är angeläget att sådana företag inte diskrimineras i sin näringsutövning. Som framgår av det föregående har konkurrensbegränsande åtgärder, framför allt i form av leveransvägran, i betydande utsträckning kommit att riktas mot just dessa företag. Det har emellertid i stort sett hittills visat sig möjligt att undanröja sådana konkurrensbegränsningar med den nuvarande lagens förhandlingssystem. En starkt bidragande orsak härtill är det självsaneringsarbete som bedrivs inom näringslivets egna led och dess medverkan genom direkt representation i statens pris- och kartellnämnd samt näringsfrihetsrådet.

Gentemot den framförda huvudinvändningen mot promemorieförslaget vill jag erinra om att det nu anmälda fallet, såsom framgår av remissyttrandena, dock inte är det första där leverantör vid förhandling vägrat att efterkomma näringsfrihetsrådets önskemål om att ta upp leverans. För fyra år sedan förekom nämligen ett annat liknande fall som kunde lösas endast genom att leveranser upptogs av annat företag. Vidare framgår av remissyttrandena att de berörda konkurrensmyndigheterna alla finner risken för nya misslyckade förhandlingsfall angående leveransvägran vara påtaglig i den nu uppkomna situationen. Denna bedömning från de närmast ansvariga myndigheternas sida delas av åtskilliga andra remissinstanser. Såsom föredragande departementschefen anförde vid konkurrensbegränsningslagens tillkomst måste det anses stötande, att samhällsmakten skulle nödgas lämna utan åtgärd en konkurrensbegränsning som näringsfrihetsrådet vid tillämpning av de i lagen angivna värderingsnormerna funnit skadlig. Då härtill kommer att antalet fall av leveransvägran nu visar tendens att öka finner jag, också mot bakgrunden av frågans samhällsekonomiska betydelse, det betänkligt att näringsfrihetsrådet f. n. helt saknar möjlighet att i sådana fall vidta åtgärd mot företagare som vägrar medverka till en förhandlingslösning. Om en sådan praxis skulle utvecklas att man i undantagsfall bortsåg från fall av vägran att efterfölja näringsfrihetsrådets rekommendationer, skulle tilltron till förmågan att fast och konsekvent genomföra den av statsmakterna beslutade konkurrenspolitiken lätt kunna rubbas och det nuvarande förhandlingssystemet komma i vanrykte, en utveckling som kan leda till behov av en mera genomgripande omläggning av lagstiftningen. Den komplettering av lagen som föreslås i departementspromemorian rubbar enligt min mening inte det nuvarande förhandlingssystemet. Inte heller torde den föreslagna ändringen såsom befarats kunna äventyra det hittillsvarande värdefulla samarbetet med näringslivet i saneringssyfte. Såsom framhållits av köpmannaförbundet förutsätts inom näringslivet allmänt att näringsfrihetsrådets rekommendationer länder till efter rättelse. Det kan därför knappast göras gällande att den föreslagna vitesregeln — som ju är ett uttryck för denna självklara förutsättning — skulle förändra den nuvarande förhandlingsatmosfären. Jag finner på grund härav förslaget om att införa möjlighet för rådet att sedan förhandling misslyckats förelägga leverans vid vite vara en lämplig lösning. Jag vill i detta sammanhang starkt understryka näringsfrihetsrådets principdeklaration om tillämpningen av en vitesbestämmelse och vad där framhållits om rådets bestämde avsikt att söka lösa förekommande fall förhandlingsvägen.

Jag vill vidare understryka, att införandet av en vitesmöjlighet inte bör ändra de nuvarande principerna för bedömning av när skadlig verkan av konkurrensbegränsning skall anses föreligga och därmed betingelserna för förhandling. Genom uttalanden under förarbetena till lagen och utveckling i praxis har numera vissa närmare bedömningsnormer kommit fram. I an-

ledning av ett uttalande vid remissbehandlingen kan här anmärkas, att leveransvägran mot en återförsäljare som med rätta är att bedöma som en osäker betalare inte torde anses innefatta skadlig verkan i lagens mening. Vad jag tidigare anfört om att förhandlingssystemet inte bör rubbas leder till att möjlighet att förelägga vite bör föreligga först i den situation att förhandling i leveransvägransärendet avslutats utan att den skadliga verkan kunnat undanröjas.

Leveransvägran torde ofta sammanhånga med att leverantören finner sig böra ta hänsyn till reaktioner inom sin övriga kundkrets. Sveriges industriförbund har i sitt remissyttrande uttalat, att det inte sällan förekommer att leveranser till lågpriskanaler medför att andra kunder slutar att köpa. Som vissa andra remissinstanser framhållit torde dock möjligheten av ett vitesföreläggande kunna utgöra ett visst stöd för leverantörer som utsätts för påtryckningar från vissa kretsar bland de övriga kunderna. Det bör emellertid understrykas, att sådana påtryckningar i sig själva utgör en konkurrensbegränsning som kan tas upp till prövning enligt lagen.

En vitesbestämmelse kan ej begränsas till att gälla endast ren leveransvägran. Med leveransvägran bör jämföras sådana fall då leverantör visserligen erbjuder leverans men endast på villkor som klart missgynnar kontrahenten i förhållande till andra köpare. Villkoren bör motsvara vad leverantören erbjuder andra jämförbara företagare. Jämförelsen bör härvid i första hand avse såväl säljares som köparens prestation i likartade fall.

Mot näringsfrihetsrådets beslut föreligger nu ingen besvärsmöjlighet. Lämpligheten av promemorians förslag att rådets beslut om vitesföreläggande ej heller skall kunna överklagas har satts i fråga i några yttranden. Som i promemorian framhållits fattar rådet emellertid redan nu beslut som kan ha mycket ingripande verkningar, exempelvis i anledning av ansökan om tillstånd att tillämpa bruttoprissättning. Jag vill därutöver erinra om rådets konstruktion, som företer nära parallellitet med arbetsdomstolen. I båda fallen gäller att ordföranden och vice ordföranden skall vara domare och i båda organen finns särskilda företrädare för närmast berörda intressen. Arbetsdomstolens beslut kan inte heller överklagas. Erfarenheterna av konkurrensbegränsningslagens tillämpning ger enligt min mening vid handen, att det inte föreligger anledning att nu frångå principen att näringsfrihetsrådets beslut ej skall kunna överklagas.

I överensstämmelse med det anförda har inom handelsdepartementet upprättats förslag till *lag angående ändrad lydelse av 21 och 29 §§ lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet*, vilket såsom *bilaga 1¹* torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende.

I likhet med departementspromemorians förslag har den nya bestämmel-

¹ Bilagan har här uteslutits. Den är likalydande med den bilaga som är fogad vid propositionen.

sen tagits upp som ett första stycke i 21 §. Den har angetts avse leveransvägran gentemot företagare i senare försäljningsled, en bestämning som även begagnas i stadgandet om förbud mot bruttopris i 2 §. Jag ansluter mig till vad näringsfrihetsrådet anfört i sitt remissyttrande rörande tolkningen av detta begrepp. Med hänsyn till det nära sakliga sambandet mellan förbudet att föreskriva återförsäljares lägsta utförsäljningspris och leveransvägran till priskonkurrerande återförsäljare har det syntts lämpligt att begränsa vitesstadgandet till att omfatta förnödenheter avsedda för vidareförsäljning. De i promemoriaförslaget i lagtexten upptagna orden »i nämnda led» har jag i likhet med bl. a. näringsfrihetsrådet funnit obehövligen. Såsom tidigare angetts skall vid fastställande av vad som kan anses utgöra motsvarande villkor en jämförelse ske med vad leverantören erbjuder andra jämförbara företagare.

Syftet med ett vitesföreläggande bör vara att söka upprätta affärsförbindelser på normala villkor mellan parterna snarast möjligt och föreläggandena bör utformas från denna utgångspunkt. Det torde inte vara lämpligt att uppställa några närmare regler angående föreläggandenas utformning. Förhållandena i det enskilda fallet måste vara avgörande. Näringsfrihetsrådet bör under förhandlingsskedet inhämta erforderliga uppgifter för att kunna bedöma de försäljningsvillkor som i det aktuella fallet kan anses motsvara vad leverantören erbjuder andra företagare. Uppenbart är att vitesföreläggandet — vare sig det görs mer eller mindre detaljerat — måste ges ett så preciserat innehåll att oklarhet ej uppstår om föreläggandets innebörd. Det bör beaktas att förhållandena inom näringslivet kan undergå snabba förändringar. Av detta skäl och med hänsyn till syftet att snarast etablera en normal affärskontakt bör föreläggandet alltid gälla en begränsad tid. När den företagare som skall åläggas leverans är en juridisk person får det anses naturligt att föreläggandet riktas direkt mot den juridiska personen. Såsom i departementspromemorian framhållits torde det i vissa lägen vara nödvändigt att sätta vitesbeloppet högt.

Frågan om vitets utdömande bör i enlighet med den härför gällande huvudregeln prövas av allmän domstol, varvid talan förs av allmän åklagare och bedöms enligt för viten allmänt gällande rättsregler. Jag vill erinra om att domstolen bl. a. äger möjlighet att under vissa förutsättningar jämka ett vite. Såsom anmärkts i departementspromemorian torde frågan om vitets uttagande komma att bero på näringsfrihetsrådets bedömande.

Det nya första stycket i 21 § har föranlett vissa redaktionella jämkningar i nuvarande 21 och 29 §§.

Jag förordar att dagen för lagändringens ikraftträdande bestäms till den 1 april 1966.

Lagrådsgranskningen

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Redogörelse för motionerna

I *motionerna I: 594 och II: 731* anføres att det inte kan finnas anledning att ta ett enda fall, där förhandling misslyckats, till intäkt för en skärpning av lagen. Motionärerna anmärker, att näringsfrihetsrådet enligt gällande lag skall göra anmälan till Kungl. Maj:t om ärendet anses vara av större vikt och understryker att näringsfrihetsrådet i sin anmälan icke tagit ställning om det aktuella ärendet har sådan vikt eller ej. Rådet anses ha varit tveksamt i detta hänseende och därför grundat sin anmälan på risken att utgången i detta ärende kunde ge upphov till ökade svårigheter i leveranshänseende i andra fall. Enligt motionärernas mening kan man inte grunda en skärpning av lagstiftningen på misstanken att andra fall av leveransvägran inte skulle kunna lösas på ett tillfredsställande sätt. Motionärerna finner det tvärtom uppenbart att dessa farhågor borde bli konstaterade, så mycket mer som den föreslagna ändringen innefattar ett principiellt avsteg från lagens hittillsvarande uppbyggnad. De framhåller därutöver att skärpningen av lagen ofrånkomligen måste komma att försvåra den svenska industriens konkurrens med utländska leverantörer. Då dessa icke i nämnvärd grad berörs av vår konkurrensbegränsningslagstiftning kan följden bli att vissa återförsäljare med ett centralt butiksläge, hög servicenivå eller på grund av andra förhållanden söker sig till utländska leverantörer, som kan tillämpa en annan försäljningspolitik än svenska industriföretag.

I *motionen II: 790* anføres att det är angeläget att garantier skapas för att möjligheter till tvångsåtgärder inte leder till någon ändring av själva förhandlingsförfarandet. Därest förhandlingsprincipen inte upprätthålles finns det enligt motionärens mening uppenbara risker för att man skadar den samverkan mellan myndigheterna och näringslivet, som lagstiftningen förutsätter. I fortsättningen anför motionären att bestämmelsen att företagare skall åläggas att sälja »på villkor som motsvarar vad han erbjuder andra företagare i senare försäljningsled» erbjuder uppenbara tolkningssvårigheter. Motionären anser, att det bör komma till ett klarare uttryck att vid denna bedömning hänsyn i varje särskilt fall måste tas till sambandet mellan pris och prestation. Motionären ifrågasätter vidare om det kan vara rimligt att en företagare skall kunna åläggas att leverera annat än mot kontant betalning. — Med hänsyn till domstolarnas arbetsbelastning kan det, enligt vad i motionen anføres, förväntas att det under tiden mellan näringsfrihets-

rådets framställning till åklagaren och domstolens upptagande av ärendet i åtskilliga fall inträffar förändringar — t. ex. insolvens hos köparen — som skulle göra ett utdömande av vitet obilligt. I dylika fall bör domstolen ha möjlighet att jämka vitet till noll. För att domstol skall få kunskap om mellankommande förändringar och för att rättstillämpningen skall bli enhetlig bör enligt motionärens mening domstol i förevarande ärenden inhämta yttranden från näringsfrihetsrådet.

Utskottet

Den gällande konkurrensbegränsningslagen innehåller straffsanktionerade förbud med dispensmöjlighet mot två arter av konkurrensbegränsning, nämligen bruttopriser och anbudskarteller. I fråga om alla andra typer av konkurrensbegränsningar ger lagen möjlighet att inskrida i de fall då begränsningen befunnits medföra skadlig verkan i lagens mening. Den metod som lagen anvisar för detta är att näringsfrihetsrådet genom förhandling söker undanröja den skadliga verkan. Rådet har därvid inga straff- eller vitesanktioner att tillgå, utan lagstiftningen förutsätter, att vederbörande företag och näringslivet i övrigt genom dess organisationer skall medverka till att den skadliga verkan undanröjs. Detta har hittills också regelmässigt blivit fallet. I praktiken har det oftast visat sig möjligt att undanröja skadeverkningar av konkurrensbegränsningen redan på ett förberedande stadium under handläggningen hos ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor. Emellertid har nyligen i ett ärende om leveransvägran förhandling inför näringsfrihetsrådet avslutats utan att konkurrensbegränsningen i fråga kunnat undanröjas.

I propositionen föreslås, mot bakgrunden bl. a. av farhågor för nya misslyckade förhandlingsfall angående leveransvägran, att näringsfrihetsrådet skall erhålla befogenhet att förelägga företagare vid vite att leverera varor i fall då rådet funnit den ifrågavarande konkurrensbegränsningen medföra skadlig verkan enligt lagen och denna verkan inte kunnat undanröjas genom förhandling.

I motionerna I: 594 och II: 731 yrkas på i den föregående redogörelsen angivna skäl avslag på propositionen.

I motionen II: 790 föreslås vissa ändringar i lagens utformning. Ändringsförslagen har inte utarbetats i lagtext men synes innebära i huvudsak att garantier skall skapas för att möjligheten till tvångsätgärder inte leder till någon ändring av själva förhandlingsförfarandet, att uttrycket »på villkor som motsvarar vad han erbjuder andra företagare» skall preciseras, att domstolen skall beredas möjlighet att jämka vitet till noll samt att domstolen skall inhämta yttrande från näringsfrihetsrådet.

Av utredningen framgår att ett fall av leveransvägran för omkring fyra år

sedan kunnat lösas endast genom att leveranser upptogs av annat företag samt att därutöver ett förhandlingsfall inför näringsfrihetsrådet helt misslyckats hösten 1965. Ehuru även i övrigt i vissa fall svårigheter förelegat att lösa problemen synes dock förhandlingssystemet i stort sett ha fungerat väl. Härtill torde ha bidragit bl. a. att näringslivets organisationer aktivt och positivt medverkat till att lösa uppkommande fall. Säkerligen har även pressens bevakning av dem och den livliga allmänna debatt de väckt spelat sin roll. Näringslivets medverkan och trycket av allmänna opinionen torde i förening med näringsfrihetsrådets auktoritet innebära tämligen starka garantier för att rådets rekommendationer även framdeles lojalt skall följas även om tvångsmedel saknas. Mot bakgrunden av dessa förhållanden har i motionerna I: 594 och II: 731 ifrågasatts huruvida tillräcklig anledning att skärpa lagen föreligger. Vad departementschefen anfört i denna del utgör emellertid enligt utskottets mening skäl för att statsmakterna inför den risk för nya misslyckanden, som föreligger, inte bör underlåta att stärka näringsfrihetsrådets ställning genom att ge rådet den i propositionen föreslagna befogenheten att meddela vitesföreläggande när förhandling misslyckats. Utskottet vill för egen del ytterligare understryka vikten av att förhandlingssystemet inte rubbas och att det värdefulla samarbete som synes råda mellan å ena sidan näringsfrihetsrådet och å andra sidan näringslivet och dess konkurrensnämnd bevaras. Näringsfrihetsrådets principdeklaration i denna del och vad departementschefen uttalat i anslutning därtill hälsar utskottet med tillfredsställelse. Någon egentlig motsättning mellan de nämnda uttalandena och vad som anförs i motionen II: 790 synes ej heller föreligga. Motionens syfte i denna del får sålunda anses vara tillgodosett. Ytterligare skäl för att tillgripa vitesföreläggande först sedan förhandlingsmöjligheterna uttömts synes ligga däri att vitesvägen i praktiken ej sällan kan komma att visa sig svårframkomlig. Som departementschefen framhållit måste föreläggandet ges ett så preciserat innehåll att oklarhet ej uppstår om föreläggandets innebörd. Denna synpunkt förtjänar understrykas från rättssäkerhetssynpunkt. Förhållandena inom vissa branscher av näringslivet undergår emellertid ständiga förändringar i fråga om t. ex. varukvalitéer, priser och sortiment. Svårbedömda frågor huruvida föreskrifterna i givna förelägganden uppfyllts kan därför, oaktat föreläggandena avses skola göras tidsbegränsade, lätt uppkomma.

Fall av leveransvägran till priskonkurrerande företag torde ofta ha sin upprinnelse i att leverantören utsätts för påtryckningar att avbryta leveranserna av sin övriga kundkrets. Leverantören försätts härigenom många gånger i en brydsam mellanställning. Det har också framkommit att leverantörer, som av hänsyn till sina övriga kunder inte ansett sig kunna leverera till sådana företag, inte skulle ha något att invända mot skärpta bestämmelser. Utskottet fäster vikt vid att, såsom även framhålls i propositionen, möjligheten av ett vitesföreläggande utgör ett stöd för leverantörer

i dylika fall, som i och för sig är ägnat att minska antalet fall av leveransvägran.

I propositionen understryks att införandet av en vitesmöjlighet inte bör ändra de nuvarande principerna för bedömning av när skadlig verkan av konkurrensbegränsning skall anses föreligga. Vissa bedömningsnormer har även efter hand utvecklats. Dessa torde få bli vägledande när det gäller att i vitesförelägganden ange på vilka villkor leverans skall ske. Utskottet vill i anledning av vad som anförts i motionen II: 790 framhålla att det med hänsyn bl. a. till de skiftande förhållandena inom olika branscher och även mellan olika företag inom samma bransch inte torde vara möjligt att i lagen närmare precisera ifrågakvarande villkor.

De frågor som sammanhänger med utdömmande av viten får bedömas enligt för viten allmänt gällande regler. I rättspraxis har domstol ansetts äga rätt att jämka beloppet av försuttet vite, som förvaltningsmyndighet förelagt. Departementschefen har även erinrat om den föreliggande möjligheten att jämka ett vite. Frågan om domstol kan helt underlåta att utdöma försuttet vite har i doktrinen besvarats jakande. Sålunda har framhållits bl. a. att vite ej skall utdömas, om den ålagda prestationen visserligen ej har fullgjorts men visar sig obehövlig så att föreläggandet egentligen borde ha återkallats. Skäl synes föreligga att godta denna mening. Vad som anförts i motionen II: 790 angående jämkning av viten kan med hänsyn till vad som nu sagts anses i huvudsak tillgodosett.

Som ovan framgår har det övervägande antalet fall av leveransvägran kunnat lösas redan vid den förberedande handläggningen inför näringsfrihetsombudsmannen. Fall som anhängiggjorts inför näringsfrihetsrådet har sålunda förekommit endast sparsamt och misslyckade förhandlingar har tillhört undantagen. Man synes inte heller ha anledning räkna med att antalet sådana fall skall öka. Fall där talan om utdömmande av vite blir aktuell kan sålunda förväntas bli mycket sällsynta. Sådana mål bör därför i den mån de anses brådskande kunna upptas av domstolarna utan större tidsutdräkt. Den som vitesföreläggandet avser har vidare ett tydligt intresse av att upplysa domstolen om sådana eventuellt mellankommande omständigheter, som kan utgöra skäl för jämkning av vitesbeloppet eller föranleda att vitet över huvud taget inte utdöms. Domstolen är även oförhindrad att om så bedöms erforderligt inhämta yttrande i målet från näringsfrihetsrådet. På grund av vad nu sagts anser utskottet att någon åtgärd i anledning av vad som anförts i motionen II: 790 om sådant yttrande ej är påkallad.

I de delar propositionen ej berörts i det föregående föranleder den inte något utskottets uttalande.

Utskottet får på grund av vad sålunda anförts hemställa,

A. att riksdagen med avslag å motionerna I: 594 och II: 731 samt med avslag å motionen II: 790 såvitt däri yr-

kats ändring i det genom förevarande proposition, nr 13, framlagda lagförslaget måtte antaga nämnda förslag;

B. att motionen II: 790 i vad den ej kan anses besvarad genom vad utskottet ovan anfört och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 februari 1966

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Alexanderson, Svante Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Erik Jansson, Nils-Eric Gustafsson, Åkesson, Herbert Larsson och Torsten Hansson*;

från andra kammaren: herr Nyberg, fru Torbrink*, herrar Grebäck, Hedin, Svenning, Hamrin i Kalmar, fröken Anderson i Lerum och fru Ekroth.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin*.